

«ЗЕРНА, ЯКІ ПОСІЯВ ДЖИМ»

В'ячеслав БРЮХОВЕЦЬКИЙ, президент Національного університету «Києво-Могилянська академія»

І з Джеймсом Мейсом я познайомився у США. Це був 1988 рік. Я саме працював у Радгерському університеті, товаришуючи там із професором Іваном Фізером.

Якось, будучи у професора в гостях, на ганку його будинку зустрів чоловіка типowo індіанської зовнішності. Він стояв собі і палив... Я приєднався і спробував завести розмову, щось на зразок: «...якщо ви тут палите, то, очевидно, також в гостях у Фізерів...» Розмова не зовсім клеїлася. Ми трохи помовчали. І потім, пригадую, він ламаючо українською запитав: «Ну як справи?» — «Ви що, розмовляєте українською?» — здивувався я. — «Трохи», — відповів Джеймс зі своїм неповторним акцентом...

Потім ми ще кілька разів зустрічалися в Америці. І вже 1991 року я сказав йому: «Джеймсе, ти знаєш, у мене є ідея відродити Києво-Могилянську академію». Мейс поглянув на мене дещо іронічно, але все ж зацікавлено: «Окей! А я хотів би там працювати». — «Які проблеми? Приїжджай!» — одразу й запросив його, думаючи, що це пусті балачки. Яким було моє здивування, коли у травні 1992 року Джеймс Мейс прийшов до нас у академію: «Я ж казав, що хочу з вами працювати»... Перший рік він працював членом приймальної комісії — приймав і перевіряв тести з англійської мови. Мабуть, тільки зараз я по-справжньому ціную його тодішню допомогу. Це було важливо — перші абітурієнти бачили, що в приймальній комісії є «справжній» американець. Він був настільки «іншим»: своїми одягом, стилем поведінки, мовою, що це відразу впадало у вічі.

Взагалі ті наші перші з Джимом зустрічі залишили у мене глибокі, теплі, приємні спогади. У ньому було щось таке первинне, що проступає тільки у людей, які є аборигенами своєї землі. У нього, на відміну від більшості знайомих мені американців, було природне відчуття Америки.

І, думаю, що навіть підсвідомо українська трагедія Голодомору була йому дуже близькою, бо він десь на генетичному рівні розумів, що колись те саме, може, хіба в інший спосіб, зробили і з його народом. Спроба винищення українців як нації була зрозуміла йому не тільки теоретично, він душею відчував цю трагедію. Мабуть, саме тому він взявся вивчати тему українського геноциду, будучи ще зовсім молодим науковцем. А згодом ця тема стала справою його життя. Він завжди про це говорив. Багато людей за кордоном знало про нашу трагедію, але тільки Джим мав відкрите серце настільки, що зумів почути, як він говорив, плач наших мертвих, вловити ті духовні благальні та скорбні хвилі, що виходили від мільйонів наших ні в чому не винних жертв. Це треба було мати справді відкриту душу... як відкриту рану... І у Джеймса вона була.

Коли Джеймс приїхав в Україну вдруге, він знову прийшов до нас і сказав, що дуже хотів би викладати. Я йому запропонував англійську мову, але він відмовився, пояснивши, що хотів би працювати на кафедрі політології. Так ми отримали Мейса-професора.

Він був надзвичайно контактний зі студентами та колегами, любив їх, захоплювався ними, і вони відповідали йому взаємністю. Довго академією ходили легенди про те, як Мейс потрапив на українське сільське ве-сілля (його туди возили наші співробітники) і як йому сподобались українські дівчата, і як українські хлопці ледь його за це не побили... Але то були добрі, теплі кпини.

Ніколи не забуду, як на похороні Мейса двоє молодих людей стали перед його труною на коліна — тільки дійсно дуже близьку людину можна так проводити. Багато хто дивувався, чому в останню путь Джеймса Мейса проводжала Україна, а не Америка. Але Джеймс був настільки українцем, що поховати його не в Україні було б просто нелогічно. Це було б трагедією для його вічного духу. Мені здається, що в Україні йому було легше дихати, адже тут він жив на землі автохтонів. Бо хоч би як намагалися українців виселити зі своєї Батьківщини, однак вони були і залишаються на цих землях. Пригадую, на похороні хтось сказав, що, на жаль, Джеймс Мейс так і не побачив України, про яку мріяв... Побачив! Він щодня спілкувався з молодими людьми — майбутнім цієї країни. Джеймс мені не раз казав, що він завжди щасливий, коли заходить до аудиторії і бачить очі цілковито нових людей — це давало йому віру в те, що Україна постане саме такою, якою вона йому мріялася.

Джеймс Мейс мав багато планів на майбутнє. Коли людина йде в такому ранньому віці з життя, — а для дослідника це ще зовсім не вік, —

по ній залишається багато «незробленого». Я знаю, що він дуже любив свою роботу у газеті «День». Пригадую, ділився своїми переживаннями стосовно англомовного дайджесту «*The Day*»: «Ти знаєш, його повинен читати увесь світ, і англійська мова мусить бути там на рівні».

Те, що професора Мейса немає більше з нами, ми відчули дуже гостро. Він був глибою. І хоч би скільки намагалися заповнити прогалину в тих курсах, які Джеймс викладав, ми дедалі ясніше бачимо, наскільки вони були неповторні. Я дуже шкодую, що ми не записували його лекції на відео — це була б неоціненна знахідка для студентів наступних поколінь. Так, як він це робив: цілковито занурювався у свої дослідження, розповідав про них іншим, — з такою органічністю, безпосередністю і повною відданістю ідеям... такого вже ніхто не зробить. Це ознака справжнього і неповторного фахівця. Мабуть, тому Джеймсові вдалося дуже зацікавити своїх студентів тим, чим він займався сам. Зараз ми видали вже дві книжки спогадів свідків Голодомору, що їх зібрали студенти. Це відбулося вже без Джеймса, але великою мірою завдяки йому. Ініціатива виходила від нього та від професора Юрія Мицика. Ті, кому Джеймс заклав у душу своє бачення і відчуття трагедії Голодомору, пішли збирати спогади, щоб зберегти цю нитку, яка пов'язує нас із минулим. Адже пройде ще десять років, і не лишиться вже жодного живого свідка трагедії...

Тема українського Голодомору не є закритою зараз, як це було тоді, коли Джеймс починав над нею працювати. Але й сьогодні насправді не робиться ніяких зусиль для того, щоб розкрити глибину цієї катастрофи і донести її суть до розуміння кожної дитини. Знати про трагедію свого народу не для того, щоби бути печальним, а для того, щоб такого не повторилося. Не тільки в Україні, — ніде. Тут ще дуже багато треба зробити, і ті зерна, які посіяв Джим, проростають — з'являються молоді люди, які про це будуть говорити вже по-іншому, не лише з трибун та кафедр на конференціях, сперечаючись у вузькому колі істориків. Я думаю, у цьому ми маємо рівнятися на євреїв, які говорять про свій Голокост відкрито і голосно. Тому що це — рівнозначні речі. І, сподіваюся, українська нація таки дійде до того, щоб усі знали і всі пам'ятали про її трагедію.